

Restavratorski posegi na ometih in poslikavah na cerkvi Rojstva Device Marije v Policah pri Cerknem

Cerkev je še v celoti poznosrednjeveška, sestavljena iz pravokotne ladje in triosminske zaključene prezbiterija. V notranjščini je ohranjen križnorebrasti obok in poslikave Jerneja iz Loke v prezbiteriju in na slavoločni steni. Prizor Marije z detetom na severni strani slavoločne stene pripada starejšemu avtorju in ga je Jernej vključil v svojo poslikavo.

V letih je bila 2018 -2019 v okviru popotresne obnove deležna gradbene sanacije. Vzporedno z njo so potekala tudi zaščitna in prezentacijska konservatorsko-restavratorska dela na ometih in poslikavah, s katerimi so se vse kvalitetne arhitekturne in umetnostno zgodovinske prvine v notranjščini ohranile in konservirale, na zunanjščini pa je bila poleg odkrivanja in konserviranja opravljena tudi celovita estetska prezentacija fasad in poslikav. Odkriti, restavrirani in dopolnjeni so bili prvotni ometi fasad ladje in prezbiterija. Restavrirana in z retušo dopolnjena je bila arhitekturna poslikava fasad prezbiterija. Odprto in prezentirano kot niša je bilo poprej zazidano osrednje okno prezbiterija. Na fasadah sta bili odkriti in estetsko prezentirani freski sv. Krištofa, delo avtorja Marije z detetom v notranjščini in Križanje Jerneja iz Loke. Prvič pri nas sta bili za utrjevanje in zaščito poslikav na fasadah uporabljena barijeve hidroksid in amonijev oksalat. Poslikavi na fasadah sta bili dodatno zaščiteni z nadstreškom in zasteklitvijo. Opravljeno je bilo sondiranje sten, čiščenje in utrjevanje odkritih poslikav v cerkvi, odkriti in restavrirani posvetilni križi v ladji in prebeljene stene.

Ob restavratorskih delih je prišlo do nekaterih novih spoznanj. Stene cerkve so bile prvotno nižje, streha pa bolj strma. V zahodni fasadi so bile najdene tri zazidane luknje, domnevno tramovnice nekdanje lope med cerkvijo in zvonikom. V južni steni ladje je bilo na mestu sedanjega okna ugotovljeno veliko gotsko okno. Glede na ohranjen ostanek črte nad severnim oknom prezbiterija so bili tudi tu, kot na bližnji cerkvi sv. Kancijana v Reki, nad okni prezbiterija naslikani simboli. Po sorodnosti obeh arhitekturnih poslikav lahko domnevamo istega avtorja poslikav, upoštevajoč podobnost v gradnji in da gre za prvotne poslikave narejene neposredno po postavitvi, pa morda tudi istega stavbarja obeh cerkva.

V notranjščini so bili najdeni ostanki prvotne stenske dekoracije ladje in prezbiterija. Stene ladje so bile na vrhu zaključene z rdeče /rumeno /zelenim pasom, pobarvane v toplo belo barvo in precej gosto pokapane s kapljami treh barv dekorativnega pasu, kar daje misliti da so bile te narejene namerno.

Stene prezbiterija so bile pobeljene v svetlo zelenem tonu. Pred poslikavo Jerneja iz Loke je bilo obarvanje arhitekturnih členov prezbiterija enako kot zunaj: rebra, obrobe oken in slavolok so bili oranžni, s črno obrobljenimi belimi črtami razdeljeni na segmente. Z naslikanim dekorativnim okvirjem je bila obrobljena tudi niša v južni steni prezbiterija. Pod osrednjim oknom v vzhodni stranici prezbiterija je bila med plastjo prvotnega ometa in poslikavo Jerneja iz Loke ugotovljena še ena plast poslikave. Morda gre za na steno naslikano oltarno podobo slikarja, ki je naslikal podobo Marije na slavoločni steni in sv. Krištofa na fasadi. Ostanki starejše poslikave (poslikav?) so bili skozi poškodbe opaženi tudi pod Marijo z detetom in drugod na slavoločni steni. S šablono v črni barvi izvedena domnevna monštranca (slika 3 -A) na severni steni morda nakazuje prisotnost samostojnega tabernaklja pred njo. Da bi lahko ob tej steni nekoč stal tabernakelj namiguje tudi stenska poslikava Jerneja iz Loke na njej, ki prikazuje Kristusovo rojstvo.

Tovrsten kamnit tabernakelj se je ohranil v Grgarju pri Novi Gorici. Vrhnji del nekdanjega tabernaklja iz prezbiterija cerkve sv. Martina je uporabljen kot znamenje v središču vasi, v cerkvi pa je bil pred leti v arheoloških izkopavanjih odkrit podstavek znamenja, ki je še vedno na prvotnem mestu -ob severni steni prezbiterija.

Na osnovi sondiranja in odkritih delov poslikave je mogoče v grobem rekonstruirati shemo poslikave sten Jerneja iz Loke. Spodnji del je bil do višine cca. 90 cm neposlikan. Razlog temu je verjetno vlažnost sten ob tleh. Na severni in južni steni je sledil pas z arhitektonsko dekoracijo, nad njima pa v dveh nivojih prizori iz Marijinega življenja. Prizor(i) spodnjega nivoja je bil severni steni, sodeč po prizoru Kristusovega rojstva na severni steni precej višji kot na južni steni, kar je bilo tam nadoknadeno s precej širšim dekorativnim delilnim pasom. V zaključku prezbiterija so po ustaljeni shemi prostor pod okni zapolnjevali apostoli v nišah.

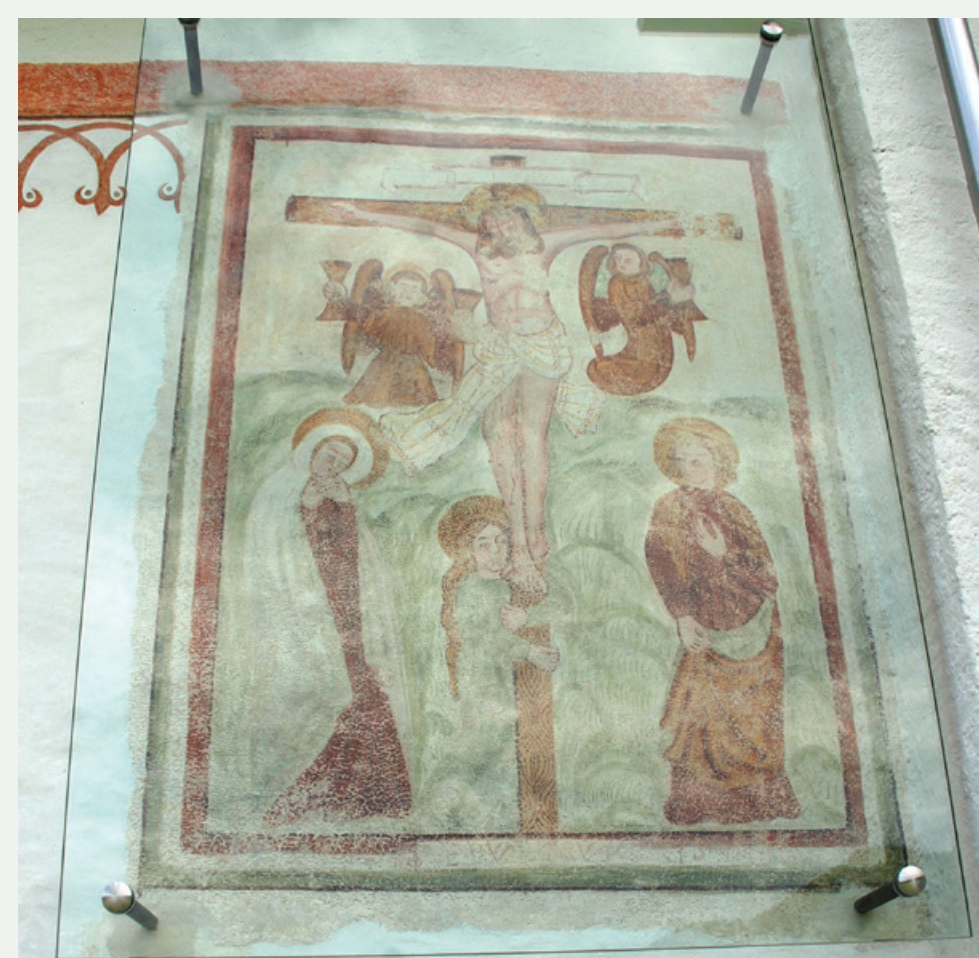
Med deli sta bila v cerkvi najdena dela dveh poslikanih smrekovih desk, površine so bile zglajene, na dveh stranicah obeh kosov je bilo opaziti vreze v les, utor za vezavo in polihromacijo. Z rdeče/črno šahovnico je poslikan sredinski pas na licu obeh desk, pasova ob straneh sta brez poslikave, po čemer se lahko domneva, da so bili tu prilepljeni dodatni dekorativni elementi, verjetno lesene letve. Na ožjih obdelanih stranicah so na obeh deskah sledovi grunda ter rdečega in modrega obarvanja. Deski sta bili del lesene arhitekture, v katero sta bili umeščeni ob modro obarvani niši ali več nišah. Niša je imela iz letev sestavljen izstopajoč okvir in ramena pod okrogolino, »obokom« na vrhu. Druga letev je obrobljala zunanji (?) rob deske. Glede na zaobljen rob poslikave na eni od njih, verjetno odtis manjkajoče letve, ki je obrobljala zaobljen vrh niše in dolžino desk, ob predpostavki da za pravilno polkrožno okrogolino, je bila velikost niše približno 28 x 72 cm. Dimenzija celotnega segmenta (glej poskus rekonstrukcije, slika 11 b) je 52 x 81 cm. Kaj bi to lahko bilo? Morda gre za neko staro oltarno arhitekturo. Morda pa gre za dela nekdanjega tabernaklja o katerem je bilo govora zgoraj.

Ob odpiranju osrednjega okna v prezbiteriju so bili najdeni kosci stekla. Gre za okrogle kose v premeru približno 8,5 cm. Robovi so v širini 4-5 mm odebeljeni. Pri vseh najdenih kosih je steklo brezbarvno. Gre za ostanke tipične zasteklitve z okroglimi pihanimi stekli, pihanci, povezanim z svinčnim ogrodjem.

Čas restavratorskih del na sponeniku je čas, ko je spomeniku posvečeno veliko pozornosti in v katerem, če smo pozorni, lahko pridobimo nova spoznanja o njegovi zgodovini in njegovih preteklih podobah.

Slika 1: Cerkev Rojstva Device Marije v Policah po restavratorskih posegih.

Slika 3: Novoodkrita freska Križanje na severni steni prezbiterija s stekleno zaščito.

Slika 4: Prezbiterij po restavratorskih posegih. Črta nad oknom na desni nakazuje, da so bili, kot na bližnji cerkvi sv. Kancijana v Reki, nad okni prezbiterija naslikani simboli.

Slika 5: Prezbiterij cerkve sv. Kancijana v Reki s simboli nad okni.

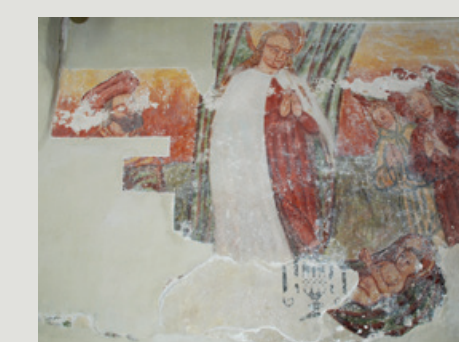
Slika 7: Sonda za ostanki prvotnega rdeče/rumeno/zelenega dekorativnega venca v ladji.

Slika 2: Freska sv. Krištofa po restavratorskih posegih.

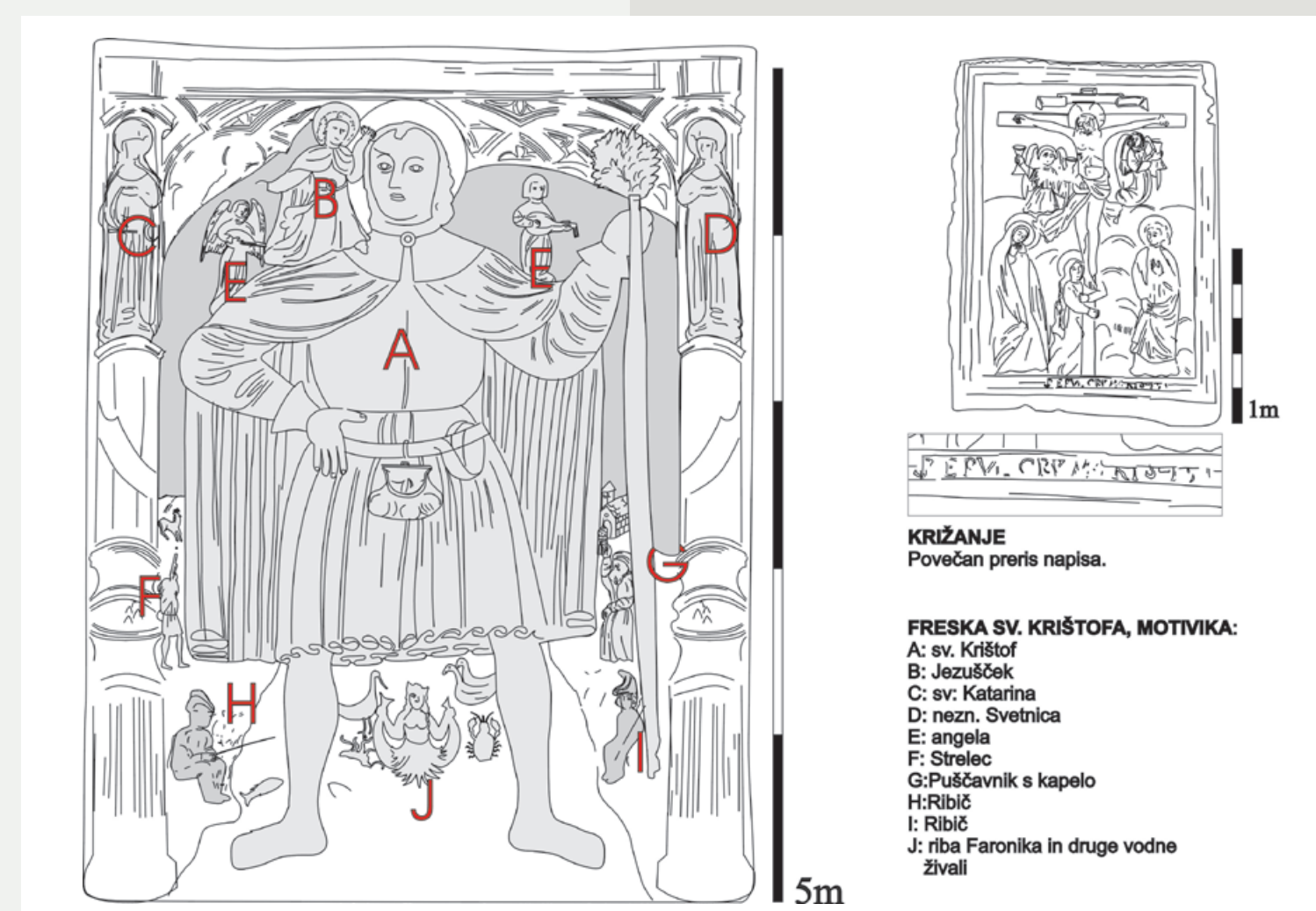
Slika 6: Slavoločna stena in prezbiterij po restavratorskih posegih.

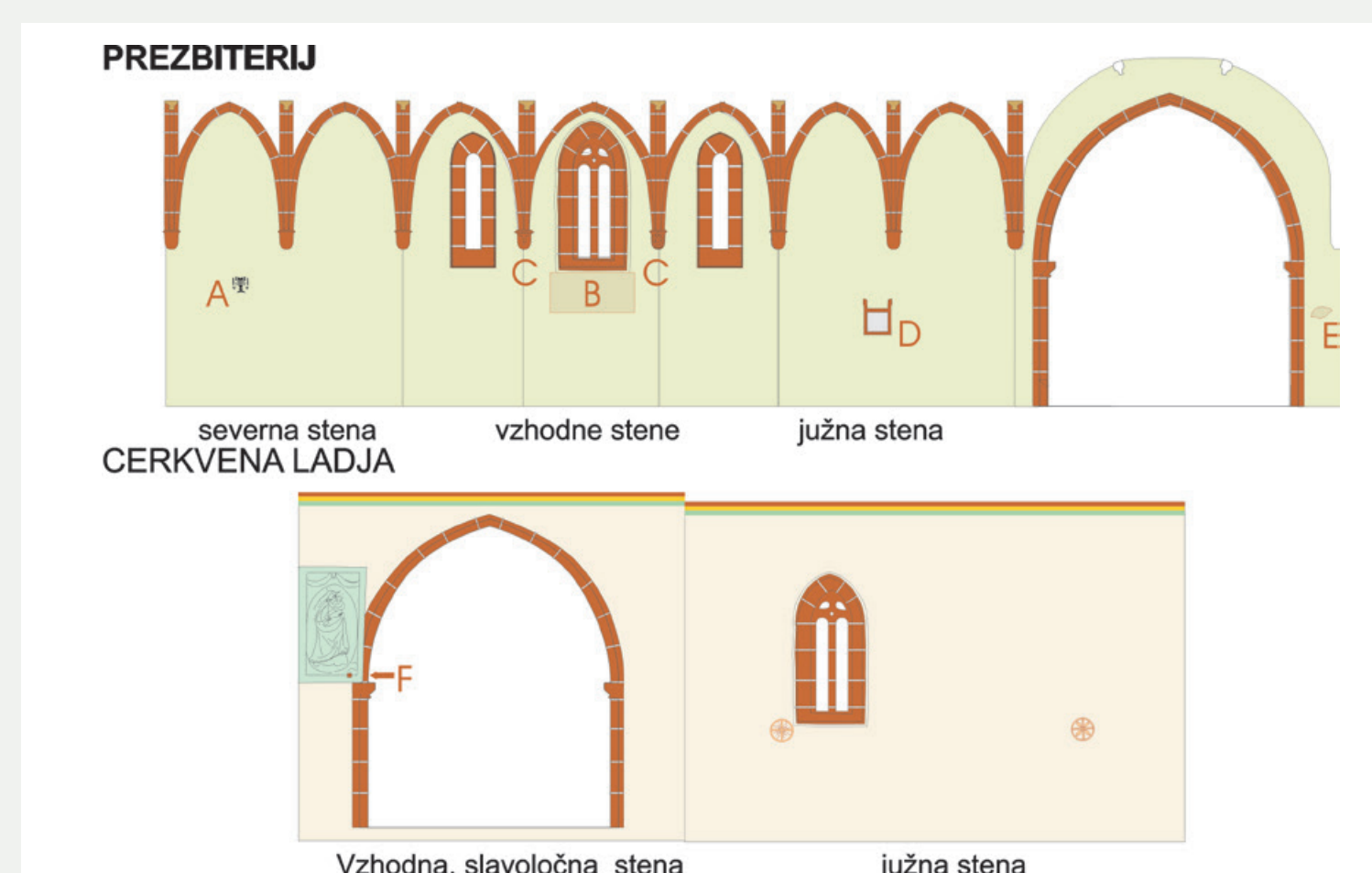
Slika 8: Prizor Rojstvo in delno viden šablonski vzorec na severni steni prezbiterija, domnevno monštranca.

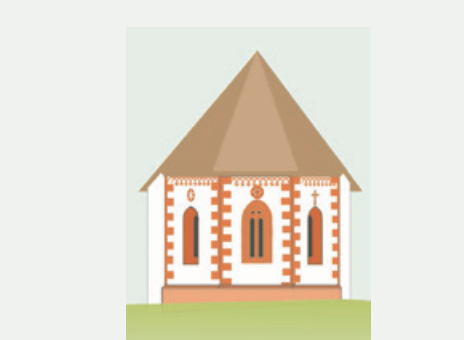
Slika 9: Poslikana kosa desk, najdena med deli. Deski sta bili del lesene arhitekture, v kateri sta bili umeščeni ob modro obarvanih nišah. Niši sta bili vsaj dve in sta imeli iz letev sestavljen izstopajoč okvir in ramena pod »obokom«.

Slika 10: Prerisa novoodkritih fresk Križanja in sv. Krištofa z označeno motiviko. Ob sv. Krištofu je upodobljen strelec z arkebuzo, ki predstavlja prvo znano upodobitev rabe ognjenega orožja pri nas.

Slika 11: Poskus rekonstrukcije prvotnega videza cerkvenih sten v notranjščini. A - šablonski okras, domnevno monštranca, vrhnji del prekrija poslikavo Jerneja iz Loke, B - plast starejše poslikave pod poslikavo Jerneja iz Loke, C - ohranjeni originalni figurálni konzoli, D - niša z naslikanim okvirjem, vrhnji del prekrija poslikavo Jerneja iz Loke, E - plast starejše poslikave pod poslikavo Jerneja iz Loke, F - plast starejše poslikave pod Marijo z detetom.

Slika 12: Poskus rekonstrukcije prvotne podobe cerkve z lopo (avtor: Andrej Jazbec).